

עלון דברי חיים לפרשת שופטים

"לא תטע לך אשרה כל עץ... [ט"ז, כ"א]

במסכת סנהדרין איתא: כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע
אשרה בישראל, שנאמר "שופטים ושופטים תתן לך", וסמך ליה "לא
תטע לך אשרה כל עץ".

וצריך ביאור מה הדמיון לדיין שאינו הגון לאשרה דווקא?

אלא, ההבדל בין סתם עבודה זרה לאשרה הוא, שכל עבודה זרה
ניכרת היא לכל, וכל הרואה יודע כי עבודה זרה היא. לא כן אשרה,
אשר אינה אלא עץ ככל העצים, ומצורתה החיצונית לא מכירים את
מהותה, שהיא עבודה זרה.

דיין שאינו הגון אף הוא כיוצא בה, מחיצוניותו אינך מכיר את מהותו,
שכן אף הוא לבוש איצטלא דרבנן, אבל בפנימיותו נגוע הוא, טועה
ומטעה את הרבים!

רבי חיים מבריסק

"והוגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה
התועבה הזאת בישראל" [י"ז, ד']

תימה היא, מה רבותא יש בסופו של מקרא "נעשתה התועבה הזאת
בישראל", וכי לא די בהזכרת עצם העובדה שנאמר "והנה אמת נכון
הדבר"?

אלא, ללמדך בא, שיהודי א' שנכשל בעוון החמור של עבודה זרה,
גורם ירידה בכל כלל ישראל. השפעת החטא אינה מצטמצמת איפוא
רק למקום העבירה ברשות היחיד שלו, כי אם "נעשתה התועבה הזאת
בישראל", בקרב כל העם.

זו הסיבה שהצריכה תורה בעת נתינת העונש, ש"יד העדים תהיה בו
בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה", כי על כן, רק אם כל העם
ישתתפו במלאכת הסקילה של אותו חוטא יתקן המעוות, ותמחק
השפעת הקלקול שגרם בחטאו על העם כולו, ואז יקוים "ובערת
הרע מקרבך".

רבי חיים ליב מסטאוויסק

"כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם... דברי ריבות בשעריך" [י"ז,
ח']

יבואר בדרך דרוש, דאיתא בחז"ל ששאלו מלאכי השרת להקב"ה,
למה חסת על כבוד חיות ועופות וחיבת לכסות את דמן, ולא חסת על
כבוד ישראל, שנאמר "שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין קובר".
השיב להם הקב"ה, בשביל שנאת חנם שהיה להם זה על זה.

דברים הללו מרומזים במקרא זה: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם
לדם", פירוש "כי יפלא ממך" – למה נשתנה דם ישראל מדם חיות
ועופות, הסיבה היא "דברי ריבות בשעריך" – המריבות והשנאת חנם
שהיו ביניהם, הם שגרמו לזה.

רבי שמשון מאוסטרופולי

"שום תשים עליך מלך" [י"ז, ט"ז]

במסכת כתובות איתא: מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דאמר
מר "שום תשים עליך מלך", שתהא אימתו עליך.

ואילו "הרב שמחל על כבודו, כבודו מחול". ויש לבאר במה חלוקים
השניים?

אלא, כי מלך אם ימחול על כבודו, שוב לא יהיה מלך. כי בעצם כל
ישראל ראויים הם למלוכה, רק שהם שמוהו עליהם למלך על ידי
שמכבדים אותו, וכבוד זה הוא עצמו המלוכה. נמצא שאם לא יחפון
בכבוד הזה, ממילא הוא שוה לכל והיה כאחד העם.

מה שאין כן חכם שמחל על כבודו, כבודו מחול, היות כי הכבוד מגיע לו
בשל מעלתו, ואף שמחל עליו, הרי מעלתו קיימת. כך שממילא, כבודו
אף הוא במקומו הראשון עומד, ולא נגרע ממנו בשל מחילתו.

מפי רבי חיים מוולוז'ין

"והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" [י"ז, י"ט]

ויש לבאר המקרא על פי דברי הגאון מוילנא, שכל העולם ומאורעותיו
נכללים בתורה, ורמזים בה מעשי כל איש ואיש, בכל עת ובכל שעה.
"וקרא בו כל ימי חייו" – פירוש, לכן צריך המלך שיהיה עמו ספר תורה
בכל מקום, על מנת שיקרא בו "כל ימי חייו", רצה לומר, כל מה שיהיה
בכל ימי חייו. כי על ידי זה ידע איך לשמור את עצמו בכל מעשיו
ודרכיו.

זהו שאמר דוד המלך "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי על עדותיך",
ופירשו חז"ל במדרש "כל יום הייתי מחשב, אם במקום פלוני אלך,
ורגלי היו מוליכות אותי אל בית המדרש". כוונתו בזה, שכל יום כאשר
חישב את דרכיו אשר יהלוך בהם, הלך להביט בתורה אם ימצא בה את
הילוכו, כי אז ידע שבדרך הישר הוא הולך, ואם לא מצא, ידע כי לא
דרך ה' היא, ומנע את רגליו מהלוך בה.

המגיד מריטובה

"לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען
יאריך ימים על ממלכתו" [י"ז, כ']

בדרשה שנשא המגיד מקלם בבית מדרש שבעיר סלונים, דיבר על ענין
זה של אזהרת התורה "לבלתי רום לבבו מאחיו". בהפטרת פרשת ויחי
נאמר "ויקרב ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר אנכי הולך
בדרך כל הארץ וחזקת והייתי לאיש", והקושייה העולה היא, כיצד דוד
המלך, בימיו האחרונים, בבואו לצוות את שלמה בנו את צוואתו
האחרונה, יבזבז את זמנו להאריך בדבריו "לאמר אנכי הולך בדרך כל
הארץ", וכי לא ידע זאת שלמה בנו?

אלא שאף דברים אלו היו חלק מצוואתו. דוד המלך הותיר לשלמה בנו
עשירות מופלגת, עד כי "לזהב לכסף ולנחושת ולברזל אין מספר"
חשש איפוא דוד, כי שלמה יכשל בצו התורה "לבלתי רום לבבו מאחיו
ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל", לפיכך ציוהו בטרם מותו, בכל עת
וכל זמן אמור לעצמך "אנוכי הולך בדרך כל הארץ", כלומר, צריך אני
למות! שכן רק זכירת יום המיתה, תשמש לך כתריס מפני ניסיונות
החיים.

כאן התחיל המגיד הנודע לומר, בניגון נוגה ועצוב, מלווה בבכי מר: מורי
ורבותי, כולנו יודעים את כוחו הגדול של היצר הרע ואת מזימותיו. הנה
צוואת דוד לשלמה בנו צוואה היא לכל ישראל, לכל הדורות. יאמר נא
כל אחד מכם לעצמו יום יום, ערב ובוקר וצהרים "אנוכי הולך בדרך כל
הארץ" – צריך למות! בכל רגע של נסיון בחיים, בכל עת שבא יצר
הרע ומפתהו, יעמוד לנגד האדם זכרון המיתה הבלתי נמנעת, ואז אז
לא ירום לבבו, ולא יסור מן המצוה ימין ושמאל!

המגיד מקלם

"תמים תהיה עם ה' אלוקיך" [י"ח, י"ג]

מהי תמימות? אומר רש"י שלא לחקור אחר עתידות, רק לקבל הכל באהבה ובתמימות מאת ה'. כל זאת רק "עם ה' אלוקיך", אבל עם הבריות אל ילך אדם בתמימות, רק בהתבוננות והתחכמות יתירה, לבל יוליכו אותו שולל. כמו שמצינו אצל יעקב, אשר הכתוב מכנהו "איש תם", ודווקא הוא התנהג עם לבן בערמה ובחכמה, כראוי עמו.

ומעשה שבאו והתלונו בני ישיבה לפני החפץ חיים, על שאבדו הונם בעניין רע, כאשר סוחרים שנתקשרו עמהם הוליכו אותם שולל. והשיבם החפץ חיים, שכיון שהורגלו כבני ישיבה ללכת בתמימות עם הקב"ה, סברו בטעות שכן ראוי גם עם בשר ודם. ברם לא היא, כי הכתוב אומר "תמים תהיה עם ה' אלוקיך", עמו דייקא, ולא עם בני אדם.

החפץ חיים

"ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תעריצו מפניהם" [כ, ג']
וברש"י: שמע ישראל, אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם.

בענין מאמר זה של חז"ל שהכהן המשוח תולה את הצלחת המלחמה באמירת "שמע ישראל", לכאורה טעון ביאור הלשון הנזכר על ידו "שמע ישראל", וכן אנו אומרים בתפילה "ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל", משמע שגם אמירת התיבות "שמע ישראל" זכות היא להם. ובאמת הלא כל עיקר הקריאת שמע טמונה באמירת "ה' אלוקינו ה' אחד", שהיא חיוק האמונה באחדות ה'.

ברם, איתא בספרים שהאמונה הרצויה ביותר היא האמונה הפשוטה והתמימה, שאינה מיוסדת על חקירות ובדיקות אשר סכנתן מרובה. על אמונה זו מכוון הפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", אשר פירושו הוא, הכרזה והודעה לעם ישראל, שמע ישראל! חייב אתה להאמין כי ה' אלוקינו ה' אחד הוא. זה יסוד האמונה שלנו, שנצטוו להאמין ואנו מאמינים.

לכך מדגישים את אמירת התיבות "שמע ישראל" דווקא, שכן מילים אלו הן הכרזה המלמדת כי אמונתנו בה' אינה נשענת על חקירות, אלא על אמונה תמימה ופשוטה. שכן כך אמרו לנו – שמע ישראל! חייב אתה להאמין כי "ה' אלוקינו ה' אחד", ומשום כך בלבד אנו מאמינים. הוי אומר, שכל עיקר הזכות שתעמוד לנו, היא בתיבות "שמע ישראל", אשר מבטאות את הכרזת האמונה הפשוטה דווקא.

רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל

"וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" [כ"א, ז']
ואמרו חז"ל: וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוויה."

ויש לבאר מדוע דווקא על מצות לוויה כל כך הקפידו חז"ל, עד שאמרו כי כל שאינו מלווה את רעהו, כאילו שופך דמים. למה לא הקפידו כך על עצם ההכנסת אורחים, עד שאף אם האכילו והשקוהו כיד המלך, ורק שאינו מלווהו כבר הוא נחשב כשופך דמים?

אלא, שעד כמה שזקוק אדם לאכול ולשתות, חשוב לו שבעתיים לחוש כי נחשב ונערך הוא בעיני הזולת. ברגע שהאכלת והשקת את האורח, אך הותרת אותו ללכת בלא לוויה, הבין האיש כי כבר אינו רצוי עליך, לכך נחשב אתה כשופך דמים. לא כן אם תלווהו החוצה, ותראה לו כי קשה עליך פרידתו, כי אז יחוש שיש מקום עבורו בלב הבריות.

רבי דניאל מובשוביץ מקלם

סיפור השבוע

"תכין לך הדרך ושלת את גבול ארצך... והיה לנוס שמה כל רוצח" [י"ט, ג']
מעשה שהיה, שהודמנו שני אנשים לעיירה ראדין, לשם גיוס כספים. האחר, איש ירושלים, שבא עבור מוסדות התורה והחסד בעיר הקודש, והאחר, איש הקרן הקיימת, שבא עבור עניינם. האחרון שהה בעיירה זמן קצר, ויצא בכיסים גדושים בכסף, ואילו משנהו התקשה במלאכה, ונזקק להתייגע ימים אחדים על מבוקשו. הדבר חרה לו מאד, והוא ניגש לתנות את לבו לפני מרן החפץ חיים.

השיבו החפץ חיים, מצינו שבמצות ערי מקלט ציוותה התורה להכין הדרך לרוצח ולסמן לו היכן עליו לרוץ. וקשה, מדוע לא מצינו כך גבי עלייה לרגל, שיהיו בית דין מצווים לסמן הדרכים לירושלים ובית המקדש, כדי להקל העלייה על כל העם העולים?

ברם, הבה ונראה מי הוא האיש אשר עבורו נקבעה העיר מקלט. הלא איש רוצח הוא, ואף כי בשוגג, אבל כידוע גם שוגג חטא הוא, ולפיכך הוא צריך תיקון בנפשו כל ימי ישיבתו בעיר מקלט. אדם כזה, רצה הקב"ה שלא ירבה במגע עם הבריות, בדרכו אל עיר המקלט, כאשר יברר היכן הוא המקום אשר פניו מועדות אליו. לפיכך ציוה הקב"ה שיסמנו לו הדרך באופן שיגיע למקלט כמה שיותר מהר, ולא יזדקק לבריות בדרכו. לא כן האיש העולה לירושלים, לקיים מצות עלייה לרגל, אדרבא ואדרבא, כמה שיותר יזדקק לשאול את פי היושבים על אם הדרך כיצד עליו להמשיך, יותר ויותר אנשים ישמעו על המצוה, ויתעוררו לקיימה בעצמם ולעלות לירושלימה. לפיכך בכוונה לא סימנו הדרכים אליה.

כך השיב החפץ חיים למשולח הירושלמי על תמיהתו. דווקא משום שהאיש ההוא בא לגייס כסף לחולין ולמחללי ארץ ישראל בעבירותיהם, הרי אם יצטרך לטרוח על מלאכתו ולדבר על לב הבריות, יותר יוכל להשפיע עליהם מהשקפתו הקלוקלת ולהסיטם מן הדרך. לכך אומר הקב"ה, עדיף שישיג מבוקשו כמה שיותר מהר ויסתלק לו. אבל אתה שבאת עבור דבר שבקדושה, ובכל דיבור ושיחה שלך אתה מעורר לתלמוד תורה ולשמירת המצוות, לפיכך דואגים משמים שתצטרך לשהות זמן רב עם הבריות, וכך תשפיע עליהם רוח טהרה לחיוק הדת.

תקציר ההפטרה ישעיה נ"א – נ"ב

הפטרתינו היא הדי' מו' הפטרות דנחמותא שקורין אחרי תשעה באב. ה' מנחם את כנסת ישראל ואומר לה: בת צדיקים כמותך למה לך לירא מבני אדם המציקים אותך אשר סופן למות, ולא נשענת עלי. הנביא מתנבא על ירושלים לעתיד לבא שה' יאמר לה לקום מתרדמת הצער, מאחר שכבר באו עליה כל הרעות הכתובות. וה' ינקום נקמת ירושלים ויביא הפורענות על המריעים לה. כי הנה בניי הלכו בגלות בחנם מחמת היצה"ר [שהוא בחנם] שהסית אותם לחטוא, ולא בכסף יגאלו מהגלות אלא בתשובה. ובגלות המושלים בישראל נאצו את שמי, לכן למען שמי אגאל אותם וידעו כי אני הוא שהבטחתי את הגאולה וקיימתי הבטחתי.

שבת שלום!

יוצא לאור לעילוי נשמת רבי חיים יעקב בן הרב מרדכי זצוק"ל
לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kosssover@gmail.com